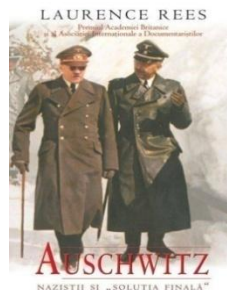

Diana Maria Dăian

Laurence Rees, *Auschwitz. Naziștii și „soluția finală”*, traducere de Gabriela Tănase, București, Editura Rao, 2010, 377 p.:

Laurence Rees (n. 1957), istoric, director de creație pentru programele de istorie ale televiziunii BBC, cu o carieră ca scriitor și regizor care debutează la sfârșitul secolului al XX-lea. În 1990 a regizat filmul despre crimele de război britanice la finalul celei de-a doua conflagrații mondiale, iar în 1992 a pus în scenă bine-cunoscutul *Goebbels: Maestrul propagandei*. A scris și a regizat seria cinematografică în șase părți *Naziștii: un avertisment al istoriei*, care avea să-i aducă cea mai importantă distincție pe care un regizor britanic o putea primi: premiul Academiei de Film și a Artelor de Televiziune pentru „cea mai bună serie documentară din toate timpurile” (Daily Mail). În 2005 a scris și a regizat o altă serie televizivă în șase părți, *Auschwitz: Naziștii și „soluția finală”*, cu un succes răsunător în Franța, Spania, Polonia, Germania, Statele Unite. În același an, Universitatea din Sheffield i-a acordat titlul onorific de doctor pentru „servicii aduse istoriei și televiziunii” (2005). În 2006, a câștigat premiul pentru cea mai bună carte de istorie a anului (*British Book Award*), precum și premiul BAFTA pentru seria televizivă pe care a scris-o și a regizat-o. Cele mai recente producții cinematografice rămân seriile *Carisma întunecată a lui Adolf Hitler* (2012) și *Al Doilea Război Mondial: În spatele ușilor închise. Stalin, Naziștii și Vestul* (2008). Laurence Rees este autorul lucrărilor *Naziștii: un avertisment al istoriei* (1997), *Războiul secolului* (1999), *Oraare în Est* (2001), *Auschwitz: Naziștii și „soluția finală”* (2005), respectiv *Al Doilea Război Mondial: În spatele ușilor închise. Stalin, Naziștii și Vestul* (2009).

Lucrarea *Auschwitz: Naziștii și „soluția finală”* reprezintă un tribut adus istoriei Holocaust-ului prin dimensiunea sa de radiografie a politicii naziste față de evrei: istoria lagărului de exterminare de la Auschwitz este reconstituită prin prisma celor peste 100 de interviuri cu gardizii și supraviețuitorii în vederea conferirii unui plus de autenticitate și veridicitate evenimentelor istorice narate. Analiza debutează cu intervalul cronologic 1920-1930, marcat de emiterea unor reglementări față de evreii de pe teritoriul Germaniei și de semnalarea unor violențe neoficiale, dar aprobate de autorități. Ideile antisemite sunt o dată în plus alimentate de lucrarea lui Adolf Hitler, *Mein Kampf*, în care Führer-ul exprima clar faptul că soluția imaginată era „gaz otrăvitor pe cei 10.000-12.000

"Laurence Rees, *Auschwitz. Nașiștii și „soluția finală”*, traducere de Gabriela Tănase, București, Editura Rao, 2010, 377 p.", *Astra Salvensis*, III, 6, p. 224-228

dintre acești evrei care ne distrug națiunea". Perioada de relativ calm este descrisă de Lucille Green, schimbarea în atitudinea autorității centrale față de minoritatea evreiască survenind o dată cu venirea la putere a lui Adolf Hitler: „Până în anul 1933, era o viață foarte frumoasă și comodă... dar, odată cu venirea la putere a lui Hitler, copiii care locuiau în aceeași clădire cu noi nu ne mai vorbeau; aruncau cu pietre în noi și ne batjocoreau. Iar noi nu înțelegeam ce făcusem ca să merităm asta... Este ceva trecător. Lucrurile vor reveni la normal”.

Intensificarea violențelor nașiștilor față de evrei atinge cote alarmante în 1938 prin așa-numita „Noapte de cristal” (*Kristallnacht*), urmată în 1939 de discursul explicit al Führer-ului: „Dacă finanța internațională și evreimea din interiorul și din afara Europei vor reuși să arunce lumea într-un război mondial, rezultatul va fi nu bolșevizarea pământului și victoria evreimii, ci anihilarea rasei evreiești din Europa”. Din acest moment, consideră Laurence Rees, drumul spre distrugerea proprietăților evreiești, a sinagogilor, internarea evreilor în lagăre de concentrare și uciderea acestora în lagărele de exterminare era deschis. Punctul de turnură în politica autorităților germane față de populația evreiască a fost reprezentat de ocuparea Poloniei în 1939, „problemei” evreilor din Germania adăugându-se spre soluționare „problema” evreilor din Polonia, găsierea de locuințe pentru etnicii germani aduși în Polonia, respectiv „problema” polonezilor. În debutul celui de-al Doilea Război Mondial, soluțiile imaginate erau diverse: emigrarea evreilor în districtul Lublin, înființarea ghetto-urilor, respectiv divizarea Poloniei în zone germane și negermane potrivit „gândurilor referitoare la tratamentul populației străine din Est” regăsite în memorandumul lui Heinrich Himmler. În acest punct al argumentației, inserarea mărturiei Esterei Frenkiel este grăitoare: „Eram obișnuiți cu antisemitismul... antisemitismul polonez era poate mai mult de natură financiară. Dar antisemitismul nazist era: De ce exiști? Nu ar trebui să trăiești! Trebuie să dispari!”.

Analiza construită de Laurence Rees se focusează în continuare pe rolul lagărului de la Auschwitz în politica nașiștilor față de evrei, arătând evoluția celei mai notorii instituții naziste de la statutul de lagăr de concentrare pentru prizonierii polonezi la spațiul în care a avut loc cel mai mare genocid din istoria omenirii, soldat cu moartea a aproximativ un milion de evrei. În momentul în care Rudolf Hoess ajungea comandantul lagărului de la Auschwitz/Oswiecim (30 aprilie 1940), această instituție avea funcția de lagăr-carantină. Autorul atrage atenția asupra faptului că primii prizonieri sosiți la Auschwitz în luna iunie a anului 1940 nu

Diana Maria Dăian

au fost evrei, ci au fost 30 de criminali germani transferați din lagărul de la Sachsenhausen, precum și un număr de prizonieri polonezi. La câteva luni distanță venea propunerea de mărire a capacității lagărului de la Auschwitz, iar I. G. Farben susținea amplasarea unei fabrici de cauciuc sintetic în cadrul complexului. Wilhelm Brasse descria munca depusă de prizonieri germani și polonezi: „*prizonierii erau puși să care pietre. Era o muncă dificilă și foarte istovitoare. Și eram bătuți... Lucram la demolarea caselor care aparținuseră familiilor poloneze*”, respectiv „*aceia dintre kapos care erau deosebit de cruzi primeau recompense din partea SS-o porție suplimentară de supă, pâine sau țigări. Am văzut eu însuși acest lucru*”.

În contextul planificării operațiunii Barbarossa (22 iunie 1941), se punea problema că cea mai bună cale de a pune capăt războiului era distrugerea URSS-ului. Pe de o parte, Germania acționa prin unitățile de intervenție (*Einsatzgruppen*), amenințând evreii din Uniunea Sovietică, iar pe de altă parte pe măsura avansului pe cele trei direcții, se proceda la transferul prizonierilor sovietici la Auschwitz. Potrivit mărturiei lui Jerzy Bielecki, prizonierii sovietici erau supuși la un tratament înjositor: „*împingeau roabele pline cu nisip și pietriș în pas alergător. Nu era o activitate fizică normală; era iadul pe care gardienii SS îl creaseră pentru acești prizonieri de război sovietici*”.

Transformarea lagărului de la Auschwitz din lagăr de concentrare, în lagăr de exterminare survine așadar în vara anului 1941, odată cu uciderea prizonierilor prin gazare în cadrul programului nazist „*de eutanasiere a adulților*” și în cadrul extinderii politicii din Est asupra femeilor și copiilor evrei: „*Îi așezau pe evrei la marginea gropii, iar ofițerii le spuneau soldaților să aleagă un evreu în care să tragă. Apoi toți începeau să tragă și evreii cădeau imediat. Ofițerul alegea apoi evrei puternici pentru a-i pune să arunce cadavrele în groapă*” (Oleksei Mulevici). Creșterea numărului de prizonieri i-a determinat pe naziști să găndească o „îmbunătățire” a metodelor de exterminare, precum aruncarea în aer a victimelor, gazarea acestora sau folosirea substanței chimice Zyklon B. Planurile de construcție a altor lagăre se materializează prin apariția unui nou lagăr de concentrare, destinat prizonierilor de război, la Birkenau și a unor noi unități de exterminare la sfârșitul anului 1941 la Chelmo și Belzec cu scopul precis de „*ucidere a evreilor neproductivi*”. Evoluția celui de-al doilea Război Mondial în defavoarea Germaniei nu a făcut altceva decât să ofere dovada că evreimea internațională stătea la baza conflictului: „*În ceea ce privește problema evreiască, Führer-ul este hotărât să facă curățenie. El a făcut profeția că dacă evreii vor declanșa un nou război mondial, vor fi exterminați*” (J. Goebbels). În anul 1942, la Auschwitz aveau să sosească primii evrei din afara Poloniei (Slovacia). Silvia

"Laurence Rees, *Auschwitz. Naziștii și „soluția finală”*, traducere de Gabriela Tănase, București, Editura Rao, 2010, 377 p.", *Astra Salvensis*, III, 6, p. 224-228

Vesela descria deposedarea evreilor de bunurile personale de către autoritățile germane: „*într-o zi a venit un ofițer SS influent și a început să strige la noi. Am văzut coșuri mari-3 coșuri mari-în care trebuia să depunem aurul nostru, argintul, banii și alte obiecte de valoare. Ni s-a spus că vom merge să muncim și că nu avem nevoie de aceste valori*". Alte transporturi de evrei continuau să sosească din Franța, Belgia, Olanda și insulele Canalului: „*Erau, într-adevăr, momente dificile. Copiii se agățau de mamele lor, țipând și plângând, iar jandarmii erau depășiiți*" (Michel Muller). Ca urmare a ordinului lui Heinrich Himmler de asasinare a evreilor polonezi până la sfârșitul anului 1942, la Belzec, Sobibor și Treblinka a fost înregistrat un număr de 1.271.166 de victime.

La momentul anului 1943, Auschwitz continua să aibă o funcție dublă: lagăr de concentrare și lagăr de exterminare. Argumentația aduce în prim-plan rolul doctorilor în comiterea asasinatelor atât prin participarea la procesul de selecție, cât și prin experimentele medicale. Concepția medicilor de la Auschwitz poate fi rezumată prin declarația mai mult decât relevantă a lui Fritz Klein: „*desigur, sunt doctor și doresc să apăr viața. Din respect pentru viața umană, aș extirpa un apendice cangrenos dintr-un organism bolnav. Evreii sunt apendicele cangrenos în organismul omenirii*". Faptul că „soluția finală” suferă o serie de transformări în rațiunea de a fi, a fost atribuită de istorici dorinței de a crea spațiu în Est pentru noul imperiu german (1941-1942), dorinței de răzbunare pentru eșecul german pe frontul din Est (1943), precum și dificultăților întâmpinate în implementarea „soluției finale” în Bulgaria, România, Italia, Ungaria ca urmare a situației economice și a politicii oscilante a autorității centrale: „*Am văzut vagoane de vite! I-am spus surorii mele: <Este o greșeală! Au adus aici vagoane pentru vite-doar nu intenționează să călătorim cu ele!>*" (Alice Lok Cahana).

Laurence Rees identifică apogeul lagărului de la Auschwitz în anul 1944: „*erau oameni care începeau să realizeze că se întâmplă ceva ciudat, dar nimeni nu putea face nimic. Știți, procesul trebuia să continue. Germanii făcuseră totul. Ei organizaseră totul cu mulți, mulți ani înainte, așa că totul mergea așa cum era planificat*" (Dario Gabbai). Paralel cu stoparea deportării evreilor maghiari, autoritățile naziste au procedat la exterminarea țiganilor. În contextul apropierei Armatei Roșii (ianuarie 1945) a început aducerea prizonierilor în Reich în cadrul așa-numitului „*marș al morții*": „*ne-au adunat în mijlocul nopții și oricum nu știam niciodată ce zi și ce oră este, nimic. Fusesem rupți de lume. Oricine îndrăznea doar să se aplece sau să se oprească pentru un moment era împușcat*" (Ibi Mann). Eliberarea evreilor și întoarcerea acestora din lagăre este descrisă de Linda Breder: „*Când mă uitam la ferestrele*

Diana Maria Dăian

acestor case, aveam impresia că toți ochii erau ațintiți asupra mea... toți păstrau distanța ca și cum aș fost ciumată sau altceva. Am plecat în ziua următoare și nu m-am mai întors niciodată. Întoarcerea acasă a fost una dintre cele mai neplăcute experiențe prin care am trecut”. Anii postbelici au fost martorii creării statului Israel, pedepsirii celor implicați în implementarea „soluției finale” (capturarea lui Adolf Eichmann, arestarea lui Rudolf Hoess), dar și ai acțiunilor de răzbunare din partea evreilor.

Lucrarea lui Laurence Rees investighează mentalitatea și motivațiile naziștilor, în cadrul acesteia autorii crimelor vorbind pentru prima dată despre acțiunile lor. Este istoria criminalității, a curajului, a brutalității, a salvării și a supraviețuirii, însoțită de mărturii vitale despre modul în care o tragedie umană de o asemenea brutalitate a fost posibilă. Parafrazându-l pe David von Drehle (*Washington Post*), cercetarea lui Rees este devastantă, impecabilă și pătrunzătoare. Laurence Rees reușește să facă în ultimă instanță ceea ce Hannah Arendt a atins în urmă cu 40 de ani la nivelul filosofiei: îl forțează pe cititor să sustragă Holocaust-ul din sfera coșmarului sau a ororii gotice și să-l privească drept ceva mai mult decât uman.

Diana-Maria DĂIAN